

Pracovní list 4

Téma: nepatřičné básnění o lidstvu a o člověku

(část druhá: hořký výsměch)

Přesvědčil-li jsem Vás alespoň malinko o vlivu „halasovitosti“ na básnickou tvorbu Ludvíka Kundery, ukážeme si nyní, kam až se Ludvík Kundera ve svých politicky a společensky angažovaných textech dostal. Dle mého v přímé návaznosti a po vzoru Halase. Halas sám se proti režimu vyhranit už nemohl a neuměl. Jakožto přesvědčený komunista a víceméně aktivní funkcionář strany se neodhodlal v prvních poválečných letech k radikální politické otočce. Přestože zklamání z reálného stavu věcí z Halase přímo čišelo (zvláště po návštěvě SSSR), zůstal režimu víceméně loajální až do své smrti v roce 1949. Básně, které jste četli minulý seminář, jsou nicméně zjevným svědecktím Halasovy osobní nespokojenosti.

Ludvík Kundera se s Halasem setkal právě v tomto přelomovém období. Neprožil si módní vlnu proletářství dvacátých let, či následnou politickou naději vkládanou v komunismus umocněnou velkou hospodářskou krizí počátku let třicátých. Ludvík Kundera poznal komunismus až v době vzestupu Gottwalda, užívání eticky pochybných politických praktik a násilné proměny demokratického aparátu, a to včetně (a to si uvědomoval obzvláště bolestně) obecného vzestupu byrokratismu a myšlenkové stádnosti podpořené nadužíváním vyprázdněných politických hesel.

Tak se zrodil Kýžal, Odolen a Ouvej. Mrazivě směšné alegorie nového společenského uspořádání české společnosti.

Ký - žal

V letech 1956-1962 píše Ludvík Kundera soubor různorodých textů označovaný jako *Historie Velikého Kýžala*. Vznik tohoto textu souvisí i s dobovým znovuoživením společenské poptávky po satirě v padesátých letech, což se projevovalo zejména v dramatické tvorbě (Divadlo Satiry) či ve specializovaných rubrikách novin a časopisů.

Texty Ludvíka Kundery mají k dramatizaci blízko. Původní skrumáž básní byla několikrát přepracována, doplněna hudbou, fiktivními „dokumentárními přílohami“ a převedena do jevištní podoby brněnským Divadlem poezie X. Výsledek kombinuje formy básnické, písňové, dramatické a částečně i prozaické.

Výrazným pojítkem všech textů je však trojice ústředních postav: Kýžala, Ouveje a Odolena, jejichž stvoření, vzestupy a pády tvoří „příběhovou“ dominantu textu.

Úkol č. 1: Na základě čtyř přiložených textů charakterizujte co nejpodrobněji postavy Kýžala, Ouveje a Odolena. Každé jednotlivé postavě věnujte nejméně jeden souvislý odstavec a příležitostně se argumentačně opřete o úryvky z textu. Popište také vlastními slovy, u každé jednotlivé postavy, koho daná postava-karikatura může představovat.

Text 1: Ouvej o Kýžalovi

Vstupní žalm Ouvejův

Halelujah!

Chvalte Kýžala, stvoření pozemská, chvaltež ho nepřestajně.

S ním

ani já se neztratím!

Chvalte jej nebesa s hvězdami, ptactvem a létadly!

Chvalte jméno Kýžalovo všechny věci, kteréž, jakž on řekl, stvořeny jsou.

A utvrdil je na věčné věky, uložil cíle, z nichž by nevykračovaly.

A z nichž – kýžaldá – ani já nikdy nevykročím.

Ne kvůli jeho krásným očím,

ale protože v jeho silném stínu

docela určitě nezahynu!

Chvalte Kýžala tvorové zemští, velrybové a všechny propasti,

školy i stáje i hory a zvěř divoká i všeliká hovada, vykonávající rozkazy jeho,

chvalte jméno Kýžalovo: neb vyvýšeno bude jméno jeho i sláva jeho nade všecku zemi i nebe!

Text 2: Odolen

Odolenova báseň o řezníkovi

Hle, řezník odkrouhává hlavy

a přitom usmívá se.

A odkrouhává zase,

neboť ho to baví.

A potom také proto,

že lidu třeba her a masa.

Och, jaká je to krása!

(To ukazuje nejedno foto.)

Když v chlípném pachu jatek

na hlavy vlídných dobytčat

pad ocelový chlad,

řezníkem nelomcuje zmatek.

On břitkým slovem doprovází
svůj úkon každodenní,
úkon, jenž malý není
a jenž nás žene do extází!

Na otázku zasloužilého autora odpovídá Odolen, jak psal svou báseň o řezníkovi

MISTR Soudruhu, povězte, jak jste psal svou báseň o řezníkovi! Z vašeho postupu nám může vzejít poučení, když jej zobecníme!

ODOLEN Putýnky krve, mistře!

MISTR Jak?

ODOLEN Tak. Poléval jsem jimi podlahu svých čtrnácti pokojů a realizoval jsem v tomto terénu denně 278 dřepů, 133 kliků, 68 stojek a 42 salt.

MISTR Ano?

ODOLEN Ano. Potom jsem, vyjda před dům, vyhazoval nesčetná hovězí a vepřová srdce do výše třetích pater a chytal je do lasa, 49 uzených jazyků jsem vlastními zuby rozfaširoval, a to za 24 minut a 58 vteřin nadělal jsem z nich karbenátek, smažil jsem je na loji zbylém z jalových básní a házel je do tváří kolemjdoucích s něnou výčitkou kolem úst.

Text 3: opět Odolen, ale tentokrát v jiné situaci

(v situaci, kdy je za předchozí báseň pozván „na kobereček“ a za trest „stažen z pořadu dne“).

Odolenovo pokání

Vše učiním bych vinu smysl. A více nežli vše.
Rampouchy budu lízat, kravské zadky též,
po čtyřech Prahu napříč překročím
a na nárožích budu vyvolávat, že horší jsem než horší,
bijte mne!
Vše přijmu, co mi k napravení předurčeno,
a ochoten jsem změnit také jméno své.
Ať nejmenuji se již Odolen,
necht' jméno mé zní Neodolen.
Neboť jsem pokušení neodolal, byl jsem zlý
a byl jsem velmi zlý a zlejší nežli zlý!
Smím Neodolenem být zván?

Hlas shůry: Odmítá se.

Text 4: Kýžal (a malinko Ouvej)

Vnitřní monolog Velikého Kýžala na jedné z třinácti porad hustého dne

Přijde šofér, dáš mu na pivo.
Ne, nedáš, on by tě denuncoval
v kukani vrátného, odkud vedou nitky -
Nahého by tě zavezl
přes 33 stříbrných třešňových okresů
až do Prahy, až do Prahy
a vysadil tě potom u Muzea
napospas větrům
koně sv. Václava

Tu drobnou písáčku,
co se tam tak horoucně krčí,
máš v hrsti. Hr na ni.
Ani necekne. Ví, že přece víš vše.
Naznačíš, dotkneš se, chytíš.
A nepustíš.

Na Ouveje však spustíš rovnou zhurta.
Má to rád, když nad ním fičí vichr authority.
Budeš křičet, budeš řvát. Aby to všichni slyšeli,
aby se třásli. Celá ta verbežná kancelář
mého okresu, v němž zraje ráj až po vojvodství, aj!

Nejraděj by ti - - -
Vidíš jim to na očích, jen kdyby mohli.
Jak tu dřepí, uspokojeni tím, že jsem jim poskytl slovo!
Slovo svých úst.
Nadlouho se odmíčíš...
Ani kloub nezapraská.
Jen na zježených vlasech
bude se modrat elektřina.

Také jsem kdysi chyboval -
řekneš pak tichounce, svraštíš čelo a zamyslíš se.
Ať zří, že je ti jasno vše,
že na vše správně nazíráš
a že tě neoblafnou zhola ničím.

Ničím.

Úkol č. 2: Přečtete si následující text z „kýžalových dokumentárních příloh“. Text sloužící jako návod k použití celé Historie Velikého Kýžala.

Zapamatujte si jméno Bert Brecht uvedené v titulu. O tomto jménu bude ještě řeč.

Návod k použití
jehož otcem je Bert Brecht
neb měl recht

Průměrný čtenář, tj. ten, jenž básně nečte, nechť každou z těch, které jsou zde prezentovány, vždy důkladně zatřepe, a to i za cenu, že vytrhne list. (Neboť co je list proti věčnosti?) Takto dosáhne toho, že léčiva — usazená údajně na dně — povystoupnou a přimějí ho možná i k jejich použití. Rozhodne-li se k tomu, nechť podle tělesné podstaty i délky služebních let bedlivě odkapává slůvek i veršů na lžičku a loká je s očima slastně přimhouřenýma. (Oči vyvalené či zcela zavřené se nedoporučují, jakož že vůbec je nutno vystříhati se extrémů.) Lokati přímo ze stránek je z autorského hlediska necudné. Dovoluje se to pouze básníkům, a to těm, kteří převážně čtou toliko své vlastní kreace. Funkcionářům okresního formátu se vůbec nedoporučuje čísti básně, v jejichž titulu se objevuje slovo „Kýžal“. Jsou značně poznamenány tvůrčí pubertou a nemají jim co říci. Na-

proti tomu lze tyto básně vřele doporučit funkcionářům místního a krajinného rozsahu, neboť se jich sice přímo nedotýkají, ale upozorňují na závažné nedostatky nejbližší vyšší, resp. nejbližší nižší instance — a mohou tudíž posloužit k rozvinutí kritických prostocviků všech stupňů ve chvályhodném rozpětí.

Na úřadech všeho druhu je záhodno nahlas předčítati vždy tři, maximálně čtyři poslední verše básní, jejichž titul začíná písmenem „Ú“, ve výjimečných případech i „S“ nebo „P“. (Výjimečné jsou dny zasvěcené schůzím, příp. poradám.) Tento úkon by se měl odehrávat co možná ihned po ranním nástupu do zaměstnání, aby se za prvé vhodně navázalo na snové sedliny noci a aby se za druhé snáze potíraly.

Při této příležitosti budiž důrazně podotčeno, že dokumentární přílohy se nemají vůbec čísti — ani nahlas, ani potichu —, nýbrž toliko zpívati, a to na nápěvy církevních zpěvů z doby baroka. (Fary byly zvláštním oběžníkem vyrozuměny, aby je — vzorně nacyklostylovány — dávaly zájemcům ochotně k dispozici.) Také při tomto počínání jest zrak přimhouřiti, nikoli však slastně, nýbrž tentokrát se znaky věrohodnosti, popřípadě i hodnověrnosti. Tomuto aktu by velmi svědčil vkusný a výživný hudební doprovod. Varhany nelze sice zcela zavrhnouti, ale nelze je ani přespříliš propagovati, neboť je nebezpečí, že by mohly překrýt slovo. Naproti tomu velmi agitujeme pro doprovodné použití harfy či lyry, nejraději však varyta. (Zprávy o účinu takovýchto produkcí podávejte v trojím vyhotovení na adresu redakce s heslem „Kýžvarlyr“. Nejlepší zprávy budou knižně odměněny.)

Vřelému zájmu dívčí veřejnosti lze zvláště doporučit básně týkající se (ať přímo či nepřímo) snění a navíc texty na témata lásky, pudu pohlavního, samolásky a odříkání. Držice knížku pravou rukou, mohou dívky k šeptavé četbě preludovati levou rukou na klavíru značky Petroff. Zvláště vycvičený kolektiv tzv. poetických pomocnic (nadále jen: PoePo) by měl při těchto evolucioních uvolňovati z broušených karaf levandulovou a jinou chemickou vůni.

Literáti a jiní umělci nechtě zaměří všechno úsilí k zvládnutí podstatné dřene básní, jejichž titul začíná písmenem „O“. (I tu by měly fungovati PoePo, především pokud jde o udávání správného rytmu a o signály k nutným prodlevám.) Kritikové však nechtě se nenamáhají přílišným studiem předhozených textů, je jim jen povoleno globálně je prolístovati a utvořiti si úsudek pokud možná již před tímto prolístováním. Jejich oko by mělo zálibně spočinouti

jenom na těch místech, kde verš přechází v mezery mezi slokami. Tato místa jsou jim výslovně a láskyplně věnována.

Rolníci by měli k četbě přistupovati toliko za zimních večerů a po náležitém obroušení všech předradliček a pohnojení všech rolí. Na to jest klásti zvláštní důraz. (I zde ovšem mohou účín podpořiti PoePo, pokud jsou po ruce: měly by státi v pozadí selských jizeb, trouce si hřbety o almary, případně i o truhlice, a prozpěvovati v lidovém duchu na slova lalalá, lalalá.) Učitelům se z těchto veršů nedovoluje čísti nic, pranic. Výjimek není! (Ani zvláštní nasazení PoePo nemůže na tom ničeho změnit.) Totéž se týká učitelek — s výjimkou výrazně rusovlasých. Ty však musí během jednadvaceti dnů od prvního styku s doličným předmětem zvládnouti nazpaměť každou lichou báseň včetně dokumentárních příloh. (Zkoušce zdatnosti se podrobí před zvláštní komisí složenou ze zástupců Syndikátu literátů, Skladu svazatelů a Sboru nakladatelů.)

Kulturní funkcionáře jedné spřátelené sousední země nutno jmenovitě upozorniti na báseň „Veliký Kýžal prochází výmarskými parky“. Je jim vděčně připsána. Čísti celou tuto báseň však nemusí. Stačí název.

Konečně upozornění všem poživatelům bez rozdílu pohlaví, třídnosti a příjmovosti: velký význam při četbě má hlasité opakování, které se může, ba má změnit v soustavné memorování. Takto namemorované básně se pak sluší uplatňovati při všech příležitostech zvláště hromadných. Vhodnost se dostaví jako přídavný zjev.

Četbě zdar!

Autor + PoePo

Úkol č. 3: Jak jste si určitě již všimli, úkol č. 2 sice zní jasně, ale není v něm nic, co byste mohli odevzdávat... a nic o čem byste mohli psát. Zkažený dojem z pracovního listu snad napraví tento třetí úkol.

Vytvořte Vás vlastní sarkasticky míněný text „**návodů k použití**“ věnovaný problematice, kterou v současné době považujete za hodnou ironického zamyšlení. Je jen na Vás, jestli si vyberete silné dobové téma („americké volby“, „sociální sítě“ apod.) či téma nadčasové („partnerský vztah“, „kospirační teorie“ a jiné).

Zkuste přitom využít podobných prostředků, jakých užil Kundera (maximální míry nadsázky, paradoxů, bizarností, do očí bijících povrchností, ironie či záměrné nekvality).

Přesnou formu nechám na Vás. Můžete si vypomoct i grafikou či vizuálním materiálem. Očekávám, že vlastní text by mohl mít alespoň 100 slov (tzn. o něco málo více než třetina normostrany).

Odezva na Kunderův text

Vydání textu nebylo v době svého vzniku umožněno ani přes opakované přepracování. Ludvík Kundera se (nejenom díky tomuto textu) ocitl na seznamu zakázaných spisovatelů, což vyústilo v delší básnické odmítky i k postupnému přeorientování se na dramatickou, rozhlasovou a televizní tvorbu (na kterou se zákaz prozatím nevztahoval).

Upravený text *Historie Velikého Kýžala* v plném znění vyšel až v časopise *Repertoár malé scény* v polovině šedesátých let.

Pro zajímavost na závěr přikládám argumentaci cenzorního úřadu:

25. Ledna 1957

Denní zpráva č. 20

KVĚTEN, orgán
Svazu čs. spisovatelů
Praha

V čísle 6 po konzultaci se s Z. Urbanem, vedoucím IV. Oddělení ÚV KSČ, nebyl dán souhlas k otištění básně Ludvíka Kundery „Zlomky ze života Velikého Kýžala“.

Báseň je psána intelektuálním slohem zřejmě jen úzký okruh čtenářů a téměř v neskryté formě se v ní útočí proti všemu, co dle názoru literárních kruhů způsobilo úpadek a schematismus v našem životě.